

Adjectivale inflectie op -s: geen geval van transpositie¹

Lezing Morfologiedagen 1996, P.J. Meertensinstituut, Amsterdam
Jack Hoeksema, Rijksuniversiteit Groningen

0. Inleiding

Het Nederlands kent een bijzonder regelmatig en zelden besproken² type inflectie, dat te vinden valt op adjectieven die horen bij een indefiniet pronomen:

- (1) iets moois
veel liefs
niks bijzonders
weinig goeds
wat nieuws
een hoop opzienbarends

De stelling dat we hier te maken hebben met inflectie, en niet met derivatie, wordt vooral gesteund door de volgende twee observaties:

- (2) *Observatie 1*
Het verschijnsel is volstrekt regelmatig en kent geen arbitraire lexicale uitzonderingen. Ieder adjectief krijgt deze uitgang na een indefiniet pronomen.

Observatie 2

De -s-uitgang wordt afgedwongen door de syntactische omgeving en vormt dus een geval van *contextuele inflectie* (zie Booij 1996 voor discussie van dit type inflectie).

Observatie 1 spreekt dacht ik voor zichzelf. Inflectie is in het algemeen productief en regelmatig, terwijl derivatie dat vaak niet is. Observatie 2 sluit aan bij de voornaamste conclusie van Anderson (1982), dat inflectie kan worden gedefinieerd als dat deel van de morfologie dat syntactisch relevant is. Dit artikel is geheel gewijd aan adjectieven op -s. De opbouw is als volgt: In sectie 1 behandel ik enkele syntactische beperkingen op het gebruik van adjectieven in postpronominale positie. In sectie 2 een fonologische restrictie betreffende adjectieven eindigend op een sjwa. In sectie 3 ga ik in op de vraag of we bij de onderhavige constructie te maken hebben met transpositie van A naar N, zoals voorgesteld door Van Marle, en geef ik argumentatie tegen een dergelijke analyse. In sectie 4 behandel ik de voors en tegens van N-naar-D verplaatsing, zoals voorgesteld door Abney (1987) en anderen. In sectie 5 presenteer ik een niet-transformationele analyse die uitgaat van een lege N-positie. Deze analyse is verwant aan het voorstel in Kester (1996). In sectie 6 ga ik kort in op de Small-Clause analyse die (enigszins terloops) wordt gesuggereerd in Broekhuis en Strang (1996). Zeven argumenten contra worden gepresenteerd. In sectie 7 tenslotte worden enkele complicaties betreffende comparatieven besproken.

¹ Dit artikel heeft geprofiteerd van het uitgebreide commentaar van de redacteurs Eric Hoekstra en Caroline Smits.

² Sinds ik dit schreef is de situatie aanzienlijk verbeterd door de publicatie van Kester (1996) en Broekhuis en Strang (1996).

1. Enkele beperkingen

Op observatie 1 in de vorige sectie valt wel iets af te dingen. Zo lijkt de klasse van stofadjectieven op *-en* zich te verzetten tegen de postpronominale positie waar *-s* wordt toegekend (vgl. ook de ANS: 332). Deze adjectieven, die uitsluitend attributief gebruikt worden, staan in competitie met prepositionele omschrijvingen:

(3)	a. een ijzeren hek	a'. een hek van ijzer
	b. een houten stok	b'. een stok van hout
	c. een linnen hemd	c'. een hemd van linnen
	d. een aarden wal	d'. een wal van aarde

In postpronominale positie, net als in predicatief gebruik, wint de prepositionele vorm het van de adjectivale vorm:

- (4)
- a. Dat hek is van ijzer/*ijzeren
 - b. De stok is van hout/*houten
 - c. Ze droeg iets van katoen/*iets katoenens
 - d. Ik verdraag niets van wol/*niets wollens

Dit lijkt echter een systematische uitzondering, en vormt als zodanig geen ernstig probleem voor de status van *-s* als inflectioneel element. Immers, bij de preminale buiging op *-e* van adjectieven vormen deze woorden ook een uitzondering, zoals er wel meer uitzonderingen zijn zonder dat we daaruit zouden willen opmaken dat die buiging geen geval van inflectie is. We zouden de adjectieven op *-en* kunnen kenschetsen als verplicht preminaal. In dat geval sluiten we zowel voorkomen in predikatieve positie als in postpronominale positie met het suffix *-s* uit. Eveneens uitgesloten zijn geografische adjectieven op *-er* zoals *Groninger*, *Delfzijlster* etc. (ANS, 332), vgl. (5) a-c met (5) d-e.

- (5)
- a. iets Gronings/*Groningers
 - b. iets uit Delfzijl/*Delfzijlsters
 - c. iets Haarlems/*Haarlemmers
 - d. Groninger koek
 - e. Haarlemmer olie

Opnieuw valt op, dat we te maken hebben met adjectieven, die uitsluitend preminaal kunnen voorkomen. Immers, predikatief gebruik is, net als bij stofadjectieven, uitgesloten:

- (6)
- a. Dat is typisch Gronings/*Groninger
 - b. Ze klonk nogal Haarlems/*Haarlemmer
 - c. Hij is niet voor niks Deventenaar/*Deventer

Tenslotte vermeldt de ANS nog dat superlatieven niet voorkomen met de uitgang *-s*, tenzij voorafgegaan door het prefix *aller-*. Dus:

- (7)
- a. *Dat is iets liefsts
 - b. *Geef me niks mooists
 - c. Ze droeg iets allerliefsts

Men kan hier opmerken, dat superlatieven niet in predikatieve positie kunnen staan, evenmin als de eerder genoemde stof- en plaatsadjectieven. Immers, bij predikatief gebruik moet het lidwoord *het* verplicht worden toegevoegd. Verder valt ook te denken aan een onverenigbaarheid van karakter tussen de superlatief, die eigenlijk een definiete determinator verlangt, en de indefiniete pronomina die de adjectief+-s constructie inleiden. Zoals bekend wijken superlatief met *aller-* juist af van normale superlatieven doordat ze gemakkelijk in indefiniete combinaties voorkomen. Terwijl *een allerliefst meisje* iedereen als gangbaar Nederlands in de oren zal klinken, geldt dit niet voor *een liefst meisje*. Nu moet hierbij worden aangetekend, dat in bijzondere gevallen een superlatief wel degelijk kan worden ingeleid door een indefiniete determinator. Met name is dit het geval bij ontkenning, zoals in de zin *Een grootste priemgetal bestaat er niet*. Niettemin is ook onder ontkenning de woordgroep *iets grootsts* ongrammaticaal, zoals moge blijken uit de onwelgevormdheid van de zin **Iets grootsts bestaat niet in de rekenkunde*. Niettegenstaande deze tegenwerping, lijkt het me niet onaannemelijk dat het semantische karakter van superlatieven hier de oorzaak is van het ontbreken in de postpronominale positie.³ Ook in het Engels is er een verschil in acceptabiliteit tussen de voorbeelden in (8a,b) en (8c):

- (8) a. something big
b. something bigger
c. *something biggest

Iets ingewikkelder ligt het bij de vierde categorie van uitdrukkingen die hier bekeken moeten worden, de tegenwoordige deelwoorden op *-end*. Zoals bekend komen tegenwoordige deelwoorden wel prenominaal voor, maar meestal niet predikatief:

- (9) a. een gillende sirene / *de sirene was gillend
b. een hollend paard / *het paard was hollend
c. een toenemend tekort / *het tekort was toenemend

Natuurlijk moet daarbij de aantekening worden gemaakt dat sommige deelwoorden zoals *innemend* of *spannend* adjectivale status hebben gekregen, en dan wel predikatief gebruikt kunnen worden. Wat nu opvalt bij postpronominaal gebruik is dat hieraan ook deelwoorden mee kunnen doen die geen adjectiefstatus hebben verworven, zoals *blaffend*:

- (10) a. Iets blaffends kwam op me afgerend.
b. *De hond was blaffend.
c. De hond was blaffend onder de tram gekomen.
d. Blaffende honden bijten niet.

³ Aanvullende evidentie hiervoor vormt de observatie dat ook perifrastische superlatieven met *meest* uitgesloten zijn:

- (i) *iets (het) meest onaangenaams
(ii) *iets (het) meest opvallends

Het volgende voorbeeld lijkt deze observatie te logenstraffen, maar moet als verouderd worden beschouwd. Ik althans herken het niet als gangbaar Nederlands:

- (iii) En toen zij hem begrijpen kon, zei hij alles, wat zijn liefde het meest teders en het meest geruststellends kon uitdenken voor haar hart (A.L.G. Toussaint, 'De tweelingen van Malta' (1844), in Peter van Zonneveld, red. *De ontslapen geliefde*, p. 113)

Op dit punt wijk ik af van Paardekooper (1979: 672), die echte tegenwoordige deelwoorden uitgesloten acht in deze constructie. Zijn voorbeeld is *iets lopends*, wat hij ongrammaticaal vindt. Het komt mij voor dat dit te maken heeft met het feit dat lopen voorbehouden is aan levende wezens, en *iets* slaat op zaken. *Iets lopends* is daarom vreemd op dezelfde manier als *iets loopt* vreemd is, zonder dat dit nu noodzakelijk als ongrammaticaal moet worden bestempeld. Soms kunnen we levende wezens aanduiden als waren het zaken, en dat lijken we te doen in (10a).⁴ In een dergelijke kontekst lijkt me ook *iets lopends* acceptabel. Stel dat ik de keus krijg tussen een rolstoel en een hond. Dan kan ik zeggen: Liever iets lopends als iets rollends. Overigens is het vrij moeilijk om natuurlijke voorbeelden van het type (10a) te vinden. Dit zal te maken hebben met het *inanimate* karakter van de constructie, en het feit dat echte deelwoorden, i.t.t. adjectivische deelwoorden, niet een toestand maar een dynamisch gebeuren aangeven. Een boeiend verhaal is een verhaal met de eigenschap te kunnen boeien, maar *boeiend* geeft niet perse een actueel gebeuren aan. Een blaffende hond daarentegen is handelende persoon in een blafgebeurtenis. Het agens van een handeling is doorgaans een bezielde wezen, en dat botst op het algemene karakter van constructies met *iets*, *niets* e.d. Slechts in gevallen waarin we bezielde objecten kunnen omschrijven op een neutrale manier met *iets*, lijken duidelijk niet-adjectivische tegenwoordige deelwoorden op hun plaats.

Aan het voorbeeld van de tegenwoordige deelwoorden zien we dat de mogelijkheid van predikatief gebruik niet altijd een noodzakelijke voorwaarde is voor gebruik in post-pronominale positie. Bijzonder duidelijk is dit ook in het geval van het adjectief *dergelijk*, dat wel attributief, maar niet predikatief gebruikt kan worden.

- (11) a. Een dergelijk voorstel wijs ik af.
 b. *Een voorstel dat dergelijk is, wijs ik af.
 c. Iets dergelijks heb ik nog nooit meegemaakt.

Mijn conclusie is dan ook, dan postpronominale gebruik niet eenduidig te herleiden is tot de categorieën 'attributief' en 'predikatief'.

2. Een fonologische restrictie

Een puur fonologische beperking verbiedt de uitgang *-s* op adjectieven die onderliggend eindigen op een sjwa, zoals *oranje* of *voldoende*.⁵

- (12) a. *iets oranjés
 b. *iets reuzés (vgl. *Dat is reuze, een reuze tijd, iets reuze leuks*)
 c. *iets voldoende's (OK: *iets voldoende slims*)
 d. *iets rozés

⁴ Overigens wijst Erné (1975) erop, dat uitdrukkingen als *wat liefs* ook kunnen verwijzen naar personen, en dat dit zelfs tamelijk gebruikelijk was in teksten uit de Rederijker- en Renaissanceperiode.

⁵ De meningen zijn wat verdeeld over deze zaak. Sommige informanten delen mee *oranjés*, *beigés* wel acceptabel te vinden, maar *reuzés* niet. In de Volkskrant op CD-ROM, jaargang 1994, staan 1281 voorkomens van *oranje*, maar geen van *oranjés* (afgezien van 20 voorkomens van de meervoudsvorm *Oranjés* voor leden van het Koninklijk Huis en 5 voorkomens van de genitiefvorm *Oranjés* zoals in *Oranjés oefen-partij was er een van veel improviseren*). Hierbij moet wel worden aangetekend dat *-s* vormen van kleur-adjectieven in het algemeen tamelijk dun gezaaid zijn. Zo kent genoemde CD-ROM slechts 1 voorkomen van *blauws* naast 586 van *blauwe* en 570 van *blauw*, en geen voorkomen van *geels* of *groens*.

Men zou hier kunnen denken dat de markering van attributieve inflectie hier een rol speelt. Immers, adjectieven op *-e* hebben geen herkenbare buigingsuitgang, evenmin als geografische adjectieven op *-er*, type-*Groninger*, en stofadjectieven op *-en*. De gedachte rijst, of wellicht niet die adjectieven zijn uitgesloten van postpronominale inflectie die ook zijn uitgesloten van prenominale inflectie. Enig nadenken leert echter, dat deze vlieger niet opgaat. Cruciale tegenvoorbeelden tegen de zojuist geopperde veronderstelling zijn de voorbeelden in (13):

- (13) a. (Dat heeft) iets verbodens
 b. (Zij heeft) iets opens
 c. (Hij heeft) niets verlegens
 d. (Men verlangt) iets extras

De redacteuren van dit nummer merken op dat ook *open*, *verboden* e.d. eindigen op een sjwa in normale ABN-uitspraak. Dat ze niettemin de *-s*-uitgang tolereren heeft zonder enige twijfel te maken hebben met de onderliggende *-n*, die in de gevallen op *-s* ook daadwerkelijk wordt uitgesproken.

Mijn conclusie moet daarom zijn dat woorden die onderliggend eindigen op sjwa zijn uitgesloten van de onderhavige constructie.

3. Transpositie naar N?

In een recent artikel betoogt Van Marle (1996) dat we bij adjectieven op *-s* te maken hebben met een interessant geval van *woordklasseveranderende* inflectie, een type inflectie waarvan het bestaan nogal eens wordt ontkend. Woordklasseverandering, oftewel *transpositie*, wordt gewoonlijk gezien als voorbehouden aan derivatie (zie onder meer de verwijzingen in Haspelmath (1996), waar deze stelling overigens ondergraven wordt). Van Marle gaat er daarbij van uit dat het indefiniete pronomen in een woord-groep als *veel liefs uit Moskou* een determinator (of determinator-achtige kwantor) is, en *liefs* het nomen. De structuur van deze woordgroep is dan analoog aan die van bij voorbeeld *veel liefde uit Moskou*. Deze analyse wordt ook min of meer tussen neus en lippen als een mogelijkheid geopperd in het *Morfologisch Handboek van het Nederlands* van De Haas en Trommelen, maar daar niet daadwerkelijk verdedigd.

In deze sectie tracht ik aannemelijk te maken dat Van Marle's voorstelling van zaken niet geheel juist is, en dat markering met *-s* niet of althans niet in het algemeen gepaard gaat met categoriale transpositie. Mocht ik gelijk hebben, dan ligt het verder in de rede dat ook de syntactische structuur van woordgroepen als *veel liefs uit Moskou* een andere moet zijn, dan die, welke Van Marle voor ogen staat.

Van Marle (1996: 73) constateert dat adjectieven op *-s* een 'nounlike' karakter hebben omdat ze voorkomen in een positie die normaliter gereserveerd is voor zelf-standige naamwoorden, namelijk als complement van een determinator. Het is inderdaad een feit dat de indefiniete pronomina die voorafgaan aan een adjectief op *-s* veelal ook kunnen dienen als determinator. Dit geldt voor *veel*, *een boel*, *een hoop*, *meer*, *weinig*, *meer*, *een massa*, *wat* en *allerlei*. We vinden dus *allerlei leuks* naast *allerlei rotzooi*, en *wat spannends* naast *wat geld*. Deze parallel is echter niet perfect, en wordt verstoord door enkele andere indefiniete pronomina, zoals *iets*, *niets*, en *niks* : naast *iets leuks*, *niets leuks* en *niks leuks* hebben we niet **iets rotzooi*, **niets rotzooi* of **niks rotzooi*. Als *leuks* een bona fide zelfstandig naamwoord zou zijn, zou zijn voorkomen in *iets leuks* als een probleem moeten worden gezien. Dit is het

eerste probleem: Sommige indefiniete pronomina lijken geen determinatoren te zijn.

Daarnaast is er nog een tweede probleem. Als we *leuks* opvatten als een zelfstandig naamwoord, dan rijst de vraag waarom het dan niet gecombineerd kan worden met een definiete determinator⁶, vgl.: **de liefs*, **het liefs*, **mijn liefs*, **elk liefs*. Het is anders nooit zo, dat een zelfstandig naamwoord eisen oplegt aan de determinator die eraan voorafgaat (als we tenminste even afzien van de eisen van congruentie). Uiteraard geldt dit niet voor woorden als *nieuws*, die Van Marle terecht bestempelt als gewone zelfstandige naamwoorden. Zij laten zich rustig combineren met lidwoorden e.d.: *het nieuws uit Moskou*.⁷

Nu mag ik niet verzwijgen dat Van Marle zich dit ook wel heeft gerealiseerd, en van mening is dat de transpositie in kwestie kontekstgevoelig is. We zouden de regel als volgt kunnen opschrijven:

(14) N --> Adj+s / [[X]_{Quant} ____]_{NP}

waarbij [X]_{Quant} = *iets, niets, veel, weinig, een hoop, wat*, etc. (cf. Van Marle 1996: 72, (6)). Op deze wijze kunnen lidwoorden, bezittelijke voornaamwoorden en andere definiete determinatoren worden uitgesloten. Toch blijft het iets eigenaardigs houden, zo'n kontekstuele restrictie op transpositie.

Een derde probleem dat zich voordoet is het probleem van nevenschikking. Normaliter kun je nominale groepen nevenschikken, ook als ze enigszins ongelijksoortig zijn. Zo kan men enkelvoudige met meervoudige naamwoorden nevenschikken, telbare met niet-telbare, enzijdige met onzijdige naamwoorden:

- (15) a. Het gereserveerde boek is bedoeld voor die student of studenten voor wie het Gotisch geen geheimen meer kent
 b. Deze vakgroep heeft geen geld of studenten.
 c. Geen beleg of aanval kon Frederik Hendrik in het nauw brengen.

Wel is daarbij de eis, dat de determinator verenigbaar moet zijn met beide naamwoorden. Uitgesloten is bijvoorbeeld:

(16) *Het ontbrak hem aan de tijd of geld voor een renovatie.

In een formule kunnen we deze observatie als volgt uitdrukken:

(17) *Det N₁* en *Det N₂* zijn grammaticaal precies dan als *Det N₁ Conj N₂* het is.

Passen we deze regelmatigheid nu toe op ons geval, dan komen voor een probleem te staan: we kunnen zeggen *veel geld* of *veel liefs* maar niet *veel geld en liefs* of *veel liefs en geld*.⁸

⁶ Een uitzondering vormen *al dit* en *al dat*: *al dit moois*, *al dat moois*.

⁷ Zulke woorden blijven iets uitzonderlijks houden, omdat ze geen meervouden of diminutieven kennen. Hoewel het WNT wel degelijk enkele voorkomens van *nieuwsen* en *nieuwsje* geeft (kolommen 1986-7 van Deel IX), merkt het toch terecht op dat deze formaties geen deel uitmaken van de levende taal.

⁸ Een uitzonderlijke nevenschikking waarbij slechts een van de leden de uitgang *-s* heeft is te vinden in de volgende zin uit het jaar 1914:

(i) Er is echter meer en beters te overschouwen, al vergt het goede beenen. (Uit: Karel van de Woestijne, *Verzameld journalistiek werk*, 7e deel, 539)

Merk echter op, dat *meer* nimmer een uitgang *-s* verdraagt:

Vergelijk ook de zinnen in (18):

- (18) a. De antiquair had weinig boeken en weinig duurs in zijn zaak.
 b. *De antiquair had weinig boeken of duurs in zijn zaak.

Het is niet zo dat adjectieven op *-s* niet nevensgeschikt kunnen worden. Integendeel, zoals de volgende voorbeelden laten zien (in het tweede geval is sprake van asyndetische nevenschikking):

- (19) a. Welke man is ooit bij machte geweest om iets zo absoluuts en onweerlegbaars en boven alle kritiek verhevens als een kind uit zichzelf te scheppen? (Uit: Frans Kellendonk, *Mystiek lichaam*, p. 368 van *Het complete werk*, 4e dr, Meulenhoff, Amsterdam, 1993)
 b. Er is iets onkieschs, onzedelijks, onmannelijks in (E.J. Potgieter, 'George Crabbe,' deel III, *De Gids*, jaargang 21, 1858)

Wanneer er echter wordt nevensgeschikt, dan steeds met andere adjectief+*-s* formaties. Dat is vreemd als we met echte naamwoorden te maken zouden hebben, omdat die slechts onderhevig zijn aan de veel minder strenge wetmatigheid in (17). Het is niet vreemd, als we de *-s*-uitgang zien als een congruentieuitgang. Immers, het is typerend voor congruerende elementen dat alle leden van een nevenschikking dezelfde congruentiekenmerken dienen te bezitten. Zo kunnen twee nevensgeschikte persoonsvormen verschillen in tijd, maar niet in getal of persoon:

- (20) a. Ik was en ben een rund.
 b. *Ik ben en is een rund.
 c. *Ik was en waren een rund.

Hetzelfde geldt voor nevensgeschikte attributieve adjectieven:

- (21) a. oude of jonge vrouwen
 b. *oud of jonge vrouwen
 c. *oude of jong vrouwen

Buiten congruentie en rectie geldt nergens dat twee nevensgeschikte elementen dezelfde uitgangen dienen te bezitten. Neem bijvoorbeeld het geval van nominale infinitieven, wellicht het duidelijkste voorbeeld van categorieveranderende inflectie. Hier geldt zeker niet dat twee nevensgeschikte elementen beide nominale infinitieven dienen te zijn:

- (22) Dat zaniken over loonsverhoging en gezeur over meer vakantie moet uit zijn!
 Hou op met dat stomme springen op de bedden en heen en weer geren!

De conclusie ligt daarmee voor de hand dat de *-s*-uitgang een congruentie- of rectie-uitgang is, en geen categorieveranderend affix.

Als vierde probleem voor de stelling dat adjectieven op *-s* nominaal zijn noem ik de onmogelijkheid om ze te laten voorafgaan door (niet adverbiaal gebruikte) adjectieven. Bij

(ii) Ik wil iets meer/*meers

zelfstandige naamwoorden bestaat deze mogelijkheid natuurlijk wel, ja zelfs in het speciale geval van nominale infinitieven:

- (23) a. het interessante nieuws
 b. het doordringende snurken
 c. *iets boeiend eigenaardigs

Gevalen als (23c) zijn alleen toegestaan wanneer het adjectief op te vatten is als een adverbiale bepaling, zoals in de volgende voorbeelden:

- (24) a. iets buitengewoon lastigs
 b. iets ontegenzeggelijk spannends
 c. iets onuitsprekelijk saais

Hierbij leg ik dan even terzijde gevallen als die in (25):

- (25) a. In hun nissen houden Orontius en zijn twee medemartelaren de wacht over dit haast onwezenlijke fraais (De Volkskrant, 2-7-1994)
 b. Naast het vele fraais dat de kijker vanaf januari kan zien, een programma van een opvallende maker (De Volkskrant, 3-12-1994)

Voor *fraais*, *moois* en een nog nader af te grenzen aantal formaties valt aan te nemen dat ze nominale kenmerken hebben gekregen. Hoewel ze niet gemakkelijk los voorkomen in een zin, kunnen ze wel gemakkelijk worden voorafgegaan door een definiete determinator, in tegenstelling tot de meeste adjectieven op *-s*. In de Volkskrant op CD-ROM voor 1994 geldt zelfs dat 12 van de 21 voorkomens van *fraais* een definiete determinator hebben, zoals *al dat* of *het*. Bij *leuks* daarentegen wordt geen van de 46 voorkomens voorafgegaan door een definiete determinator.

We moeten daarom uitgaan van stapsgewijze ontwikkeling van pure adjectieven naar nomina als *nieuws*, via een tussenstadium waarin definiete determinatoren mogelijk worden, maar zelfstandig gebruik, als in *Was er nog nieuws?*, nog niet.

Met de voorbeelden in (24) hebben we het vijfde probleem te pakken: als *lastigs* nominaal is, waarom mag er dan een adverbium voorstaan? Bij andere deadjectivale nomina kan dat niet:

- (26) a. *zijn buitengewoon lastigheid
 b. *Fred's al te viriliteit
 c. *op zeer hoogte

Wel zien we iets dergelijks bij nominale infinitieven, die ook kunnen worden voorafgegaan door adverbia:

- (27) a. het telkens opnieuw aan de kaak stellen
 b. het niet willen werken
 c. het steeds maar moeten wachten

In het geval van de nominale infinitieven wordt doorgaans voorgesteld om uit te gaan van woordgroepstranspositie: een VP krijgt de status van nomen. Een dergelijke oplossing kan

men zich hier ook voorstellen. Dat zal ook nodig zijn voor die gevallen, waarin het adjectief op *-s* wordt voorafgegaan door een argument. Een voorbeeld daarvan zagen we reeds in (19), en in (28) geef ik er nog enkele:

- (28) a. Zij had op een bijna dierlijke manier iets in het nauw gedrevens. (Uit: A.F.Th. van der Heijden, *Advocaat van de hanen*, 1990, p. 226)
 b. zij had niets in het oog vallends (Betsy Hasebroek, 'Marie,' in *Almanak voor het Schoone en Goede* 1837, herdrukt in Peter van Zonneveld, red., *De ontslapen geliefde*, p. 20)

Gesteld echter, dat we niet van mening zijn, dat *in het nauw gedrevens* of *onuit-sprekelijk saais* nomina zijn, welke alternatieven doen zich dan voor? In de volgende afdeling bespreek ik als alternatief een verplaatsingsanalyse die uitgaat van hoofd-naar-hoofd verplaatsing.

4. N-naar-D verplaatsing

In de moderne DP-theorieën is het aantrekkelijk om pronomina op te vatten als determinatoren, in het voetspoor van Postal (1966). Het verschil tussen de voorkomens van *wat* en *dat* in (29) hoeft dan niet worden opgehangen aan een categoriale ambiguïteit tussen determinator en pronomina, maar kan eenvoudiger worden geanalyseerd als een verschil tussen transitief en intransitief gebruik van de determinatoren in kwestie:

- (29) a. Geef me wat.
 b. Geef me wat geld/centen
 c. Ik wil dat.
 d. Ik wil dat boek.

In mijn dissertatie (Hoeksema 1985) heb ik, in navolging van auteurs in de categoriale traditie, met name Vennemann & Harlow (1977) en Brame (1982), een dergelijke analyse voorgesteld.

Een aantal auteurs hebben de laatste tijd verplaatsing van N naar D voorgesteld als mechanisme om een aantal eigenaardigheden te verklaren, zoals de gesuffigeerde lidwoorden van het Roemeens en diverse Scandinavische talen, maar ook de post-nominale positie van het adjectief in sommige constructies. Zo geeft Longobardi (1994: 623) het volgende paradigma uit het Italiaans:

- (30) a. il mio Gianni
 b. *mio Gianni
 c. Gianni mio

Hij verklaart dit paradigma door aan te nemen dat de eigennaam *Gianni*, een N, de positie van de determinator kan innemen. Door deze verplaatsing van N naar D komt de eigennaam in (30c) ter linkerzijde van het bezittelijk voornaamwoord te staan. Het is aantrekkelijk om deze analyse uit te breiden naar Engelse gevallen als die in (31), hetgeen inderdaad is voorgesteld in Abney (1987):

- (31) a. some big body --> somebody big
 b. some nice place --> someplace nice
 c. some strange thing --> something strange

In dit geval neemt het nomen niet de plek in van de determinator, maar adjungeert hij eraan. Door deze adjunctie komen de adjectieven terecht in postpronominale positie, zonder dat ze zelf aan verplaatsing onderhevig zijn. Uiteraard vereist deze analyse wel, dat we het verbod van Kayne (1994) op rechteradjunctie negeren, en tevens de stelling van Longobardi dat het Engels geen overte N-raising kent als ongegrond terzijde leggen. Voor het Nederlands ligt het dan in de rede om *niets* of *iets* op te vatten als nomina in determinatorpositie. Ditmaal geen adjunctie, maar substitutie. De uitgang *-s* laat zich dan eventueel lezen als een buigingsuitgang die congruentie met het spoor aangeeft. Voor wie dit vreemd vindt, merk ik op dat congruentie met sporen in diverse talen is aangetroffen, en dus niet als buitensporig gezocht hoeft te gelden.

We krijgen dan het paradigmaatje in (32):

- (32) a. een mooi iets
 b. iets_i moois t_i

Toch is ook deze analyse niet bijster aantrekkelijk, als we de details in ogenschouw nemen. Allereerst komt het me voor dat we *iets* weliswaar kunnen zien als een nomen in determinatorpositie, maar bij *veel* en *weinig* is dit niet het geval. Het gaat hier om adjectieven, met alle eigenaardigheden vandien, en niet om nomina. Bovendien kunnen deze adjectieven zelf gecombineerd worden met voorbepalingen, hetgeen een AP-achtig geheel oplevert dat in strijd is met de basisgedachte van hoofd-naar-hoofd verplaatsing, namelijk dat alleen hoofden, maar niet woordgroepen, daaraan meedoen:

- (33) a. zeer veel moois
 b. bar weinig verstandigs
 c. veel meer leuks
 d. al te weinig fatsoenlijks

Als tweede probleem noem ik uitdrukkingen als *een boel*, *een massa*, *een hoop*, die ook adjectieven op *-s* kunnen inleiden, zoals voorbeeld (34) laat zien:

- (34) want er is een massa moois en merkwaardigs te zien en veel te leren (uit Jac. P. Thijsse, *Friesland*, Verkade-album 1918, p. 26)

Nu kunnen we natuurlijk best *een massa moois* afleiden uit *een mooie massa*, via N-naar-D verheffing, maar dit druist in tegen de intuïtie dat beide woordgroepen een andere betekenis hebben.⁹ Bovendien geldt, dat *massa* zelf een voorbepaling kan krijgen, zoals in *een enorme massa moois* of *een hele massa wetenswaardigs*. Ook die voorbepaling is weer een raadsel onder een N-naar-D analyse.

Als derde probleem kan nog worden genoemd de *wat voor*-constructie, die ook

⁹ Dit geldt in feite ook voor Engelse gevallen als *somebody special* tegenover *some special body*. Een transformationele behandeling heeft daarom ook hier niet mijn voorkeur, en een analyse analoog aan die welke hier wordt gegeven voor het Nederlands lijkt me te prefereren.

adjectieven op -s toelaat:

(35) Wat voor spannends en enerverends zullen we nu weer beleven?

Verheffen we hier *wat* uit een positie volgend op het adjectief, dan staan we voor het probleem dat we extraheren uit een PP, bijv. als volgt:

(36) [_{DP} *wat*_i [_{PP} *voor* [_{DP} *t*_i spannends *t*_i]]]

Daarbij doen zich een aantal problemen voor: hoofd-naar-hoofd-verplaatsing die een hoofdpositie, die van *voor* overslaat, en voorts het probleem dat als *wat* uit de DP mag ontsnappen, er niets meer lijkt te zijn dat verbiedt aan *wat* ook ontsnapt uit andere DPs. We zouden dan ook zinnen moeten krijgen als:

(37) *Wat heb je moois gelezen?

die als ongrammaticaal mogen worden aangemerkt. Ik merk overigens in het voorbijgaan op, dat in het verleden dergelijke splitsingen wel voorkwamen. Het lijkt erop dat ze pas sinds kort uit de schrijftaal verdwenen zijn. Of ze ooit spreektaal geweest zijn, zou ik niet durven zeggen. Vergelijk:

- (38) a. Op deze vaart vindt men tevens alles verwezenlijkt, wat de verbeelding zich van dien aard schoons, vreemds en verrukkelijks kan voorstellen. (Uit: De werken van Jacob Haafner, deel 2, 1802, p. 331)
- b. wat blijft er dan aan het ganse wicht origineels over? (Uit: E.J. Potgieter, 'Grond en geschiedenis,' *De Gids* 21, 1857, p. 37)

Ook met *hetgeen* kwamen ze voor:

- (39) a. Wat kan mij in allen gevalle des levens kragtiger tot alles goeds aansporen, dan de herdenking: de zegen Uwer ouderen vergezelt U bij 't geen gij edels, braafs, Uwer waardigs onderneemt? (Uit een brief van J.R. Thorbecke, d.d. 1-1-1817)
- b. Al hetgeen er onhebbelijks wezen mag in onzen landaard is weleer vleesch geworden in den persoon van Jacob Cats (Uit: Conrad Busken Huet, *Litterarische Phantasieën* I, 1868, p. 36)

Wie meer voorbeelden van dit type verlangt, kan ze vinden bij Royen (1948).¹⁰ Niet-tegenstaande deze voorbeelden uit de 19e eeuw, blijft toch het feit bestaan dat (37) thans ongrammaticaal is, en dat dit een probleem moet zijn voor een N-naar-D analyse van de *wat voor*-constructie.

¹⁰ Verder kan nog worden opgemerkt, dat er ook gevallen van splitsing kunnen worden gevonden waarbij het op -s uitgaande adjectief naar voren is gehaald:

- (i) a. Heldhaftigs is er aan deze toneelheld niet veel te bespeuren. (Anton van Duinkerken, 'De schoonheid in de Nederlandse letteren', in *Eerste Nederlandse Systematisch Ingerichte Encyclopaedie*, 1947, 2e dl, p. 258)
- b. En sterks is er aan Aafjes waarlijk niets. (Jan Greshoff, *De Nieuwe Courant*, 5-8-1950)

Ook deze splitsingen lijken thans niet meer gangbaar.

Om nog even terug te komen op de *wat voor*-constructie: Paardekooper (1979) merkt op, dat er naast *wat voor* ook nog *wat aan* bestaat. Dat laatste ziet hij als een variant van de eerste:

(40) Wat heb je aan historische romans gelezen?

Deze veronderstelling van Paardekooper komt mij onjuist voor, omdat (40) duidelijk iets anders betekent dan

(41) Wat heb je voor historische romans gelezen?

Bij (40) lijkt me als antwoord een opsomming op zijn plaats, terwijl bij (41) ook een eigenschap als antwoord kan worden aangegeven, bijv.: 'Alleen romantische, met verwisselde tweelingen en bultenaars en zo.' Maar er zijn wel meer verschillen. Zo is *wat* hier niet verplicht, i.t.t. de *wat voor*-constructie. Vgl.:

(42) Want het is niet te overzien, wat er dan gebeuren zal in deze dichte, onbewoonde wildernis, die aan eetbaars weinig meer dan kladdibaren en palmmerg oplevert (Uit: M.H. Székely-Lulofs, *De hongertocht van 1911*, 1936, p. 185).

Het lijkt erop, dat *aan+Adj-s* een kwantificerende uitdrukking verlangt, zoals *wat* of *niets*, of *wenig meer dan kladdibaren en palmmerg*.

5. Gaten zonder verplaatsing

Dan kom ik nu aan bij mijn eigen voorstel, dat enigszins geënt zal zijn op de N-naar-D analyse, maar dan zonder transformaties.¹¹ Hiermee wil ik de overgeneratie die dreigt bij een transformationele analyse in toom houden. Omdat het verhaal een beroep doet op features, heb ik gekozen voor een GPSG-kader. Ik ga uit van een DP structuur, zij het zonder specificaties. Het voornaamste herschrijfschema is (43):

(43) DP --> D[α] NP[β]

waarbij α en β variabelen zijn over kenmerkenbundels. Sommige van deze kenmerken worden gebruikt om standaard-congruentie te beregelen. Een van de mogelijke waarden van β is NULL. Een NP met dit kenmerk is leeg. Dit is nodig voor pronomina en determinatoren zonder argument. Daarnaast is er een kenmerk SLASH dat traditioneel gebruikt wordt om gaten aan te duiden. Voor sommige waarden van α , hier aangeduid met '@', geldt nu dat β het kenmerk [SLASH: N] dient te bevatten.¹² Dit kenmerk wordt vervolgens doorgegeven

¹¹ Het voorstel dat hier gepresenteerd wordt heeft overeenkomsten met dat in Kester (1996) maar is onafhankelijk daarvan tot stand gekomen. Pas bij de laatste bewerking van dit artikel kreeg ik het werk van Kester onder ogen. Haar analyse van de woordgroep *iets moois* is als in (i):

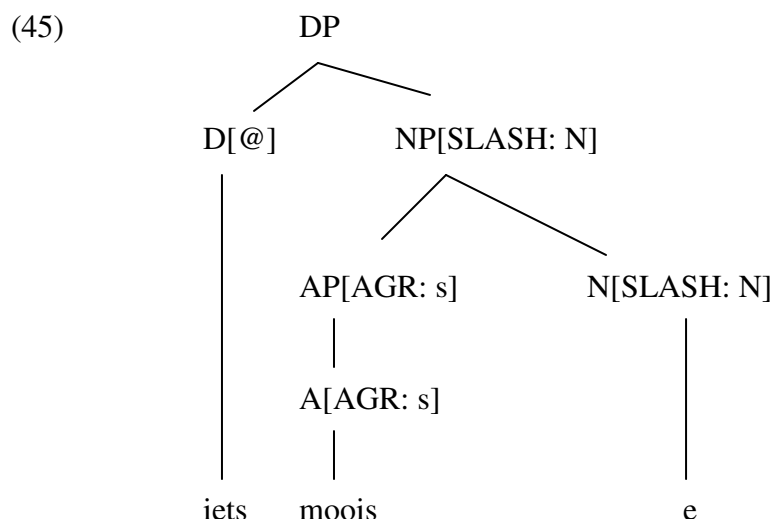
(i) [DP [D' [D iets] [FP [AP leuks][F [F][NP[N' [N pro]]]]]]]

¹² Kester (1996) wijst er terecht op dat de determinatoren die adjectieven op -s kunnen selecteren typisch de determinatoren zijn die ook niet-telbare nomina selecteren. Toch is het m.i. niet mogelijk om de twee klassen van determinatoren te identificeren, vanwege enkele verschillen: bepaalde lidwoorden kunnen gebruikt worden met mass nouns, maar niet met adjectieven op -s: *Daar heb ik de tijd/het geduld niet voor* versus **Frans komt*

naar dochterknopen via het FOOT FEATURE PRINCIPLE. Enkele relevante regels:

- (44) NP[SLASH: N] --> AP[AGR: s] N[SLASH: N]
 NP --> NP PP
 NP --> N
 D[@] --> iets | wat | niets | niks | veel | weinig¹³

Enkele opmerkingen: ik ga hier, in navolging van bijvoorbeeld Hoekstra (1991), uit van slechts 1 bar-level, zodat er een binaire oppositie is tussen NP (=N'), en N (= N⁰). Hierdoor zijn er bijvoorbeeld geen aparte specificier-posities voorzien. Verder laat ik het binnen GPSG gebruikelijke onderscheid tussen Immediate Dominance en Linear Precedence regels maar even buiten beschouwing door gewone herschrijfgeregels te gebruiken. Voorts neem ik aan dat sommige adjectieven de waarde [AGR: s] niet toelaten, zoals ook sommige geen buiging op -e toelaten (vgl. weer de eerder genoemde klassen van geografische adjectieven op -er en adjectieven op -en). Dit sluit dan gevallen als *iets Delfzijlsters* of *iets ijzerens* uit. Deze formaties zijn echter met opzet niet *principieel* uitgesloten, en kunnen door een minimale wijziging van de grammatica als acceptabel bestempeld worden. De structuur voor *iets moois* is met deze regels dan als volgt:

Deze regels kunnen we ook gebruiken voor wat complexere uitdrukkingen, zoals *iets moois uit Groningen* of *iets nieuws van de KNVB*. Merk op dat *moois* dus niet wordt gezien als een nabepaling bij *iets*, maar als voorbepaling bij een leeg hoofd. Die analyse heeft enkele

altijd als eerste het belangrijks te weten. Voorts kunnen mass nouns gecombineerd worden met de lege determinator, maar adjectieven op -s niet: *Heb je even tijd/*belangrijks voor me?* Tenslotte kan *ieder* of *elk* gecombineerd worden met mass nouns wanneer het predikaat negatief is (Hoeksema en Klein 1995). Echter, in dergelijke contexten zijn adjectieven op -s uitgesloten. Vergelijk *De regering ontkende elke betrokkenheid* met **De regering ontkende elk belangrijks*.

¹³ Een complicatie in deze analyse is de adjectivale status van *veel* en *weinig*. Deze uitdrukkingen kunnen voorkomen in postdeterminatorpositie, cf. *de vele zorgen* of *de zeer weinige uitzonderingen*. De vraag rijst dan, of in *vele vragen* het niet veeleer zo is, dat *vele* voorkomt na een nul-determinator in AP-positie. Hoewel dit een aantrekkelijke optie lijkt, moet bedacht worden, dat *veel* *bijzonders* grammaticaal is, maar *bijzonders* alleen niet, of althans niet zonder meer. Normaliter is het voorkomen van een -s vorm afhankelijk van het element in determinatorpositie, maar als dit in beide gevallen de lege determinator is, blijven zitten met de vraag hoe wel *bijzonders* kunnen uitsluiten zonder ook tevens *veel* *bijzonders* als ongrammaticaal te bestempelen.

duidelijke voordelen. Normaliter zijn nabepalingen bij een nomen commutatief ten opzichte van elkaar. Dat zien we goed in (46) en (47):

- (46) een voorstel uit Groningen dat het niet haalde
een voorstel dat het niet haalde uit Groningen
- (47) een aanval op het doel vanaf de linkervleugel
een aanval vanaf de linkervleugel op het doel

We zouden dan ook mogen verwachten dat bij *iets moois uit Groningen* de nabepalingen commutatief zijn:

- (48) iets moois uit Groningen
*iets uit Groningen moois

Dat de bepalingen in kwestie niet commutatief zijn, volgt uit de gegeven analyse: *moois* is een voorbepaling bij het lege hoofd, en *uit Groningen* een nabepaling. Omkering is dus uitgesloten.

Een tweede voordeel betreft complexe APs die niet hoofdfinaal zijn. Zoals bekend (zie bijvoorbeeld Lattewitz 1997 voor een recente analyse) zijn die verboden in prenominaal positie in het Nederlands:

- (49) a. een op drank verzotte heer
b. *een verzotte op drank heer
c. een heer verzot op drank

Bij adjectieven op *-s* lijkt deze beperking ook geldig te zijn, hoewel ze, getuige (48c), niet geldt voor postnominale positie. De c-zinnen in (50-51), hoewel enigszins gemaakt, zijn beter dan de b-zinnen.

- (50) a. *Hij heeft iets belusts op geld
b. *Hij heeft iets belust op gelds
c. ?Hij heeft iets op geld belusts
- (51) a. *We zoeken iets afgestemds op ons doel
b. *We zoeken iets afgestemd op ons doels
c. ?We zoeken iets op ons doel afgestemds.

Op deze generalisatie lijkt weinig af te dingen. Ik heb een voorbeeld gevonden analoog aan de b-voorbeelden in (50) en (51), maar dat is vrij uitzonderlijk:

- (52) Dus bij voorbaat geloof afdoen met iets ver van mijn beds als de Bhagwan-documentaire *De nieuwe mens* (Uit: HP/De Tijd, 9-8-1996, p. 13)

Ik neem aan dat *ver van mijn bed* een vaste verbinding is, en dient als een pseudo-adjectief. Hoe dit ook zij, men zal het met mij eens zijn dat (52) de uitzondering vormt, en (50-1) de regel. Maar hoe zit het dan met complexe groepen als die in (53)?

- (53) a. Het is iets groters dan mezelf.
 b. Ik zoek iets zo moois dat zelfs zij er stil van wordt.
 c. Het was iets even moois als de Mattheuspassion.

Hier gaat het om splitsbare groepen, waarvan een deel prenominaal en een ander deel postnominaal kan voorkomen:

- (54) a. een grotere schurk dan ikzelf
 b. een zo mooi boek dat zij er stil van wordt
 c. een even mooie voorstelling als die van gisteren

Het is aannemelijk dat het prenominale deel in (54) steeds het gedeelte is dat eindigt met het -s morfeem, en dat de rest postnominaal is. Ze vormen daarom geen probleem.

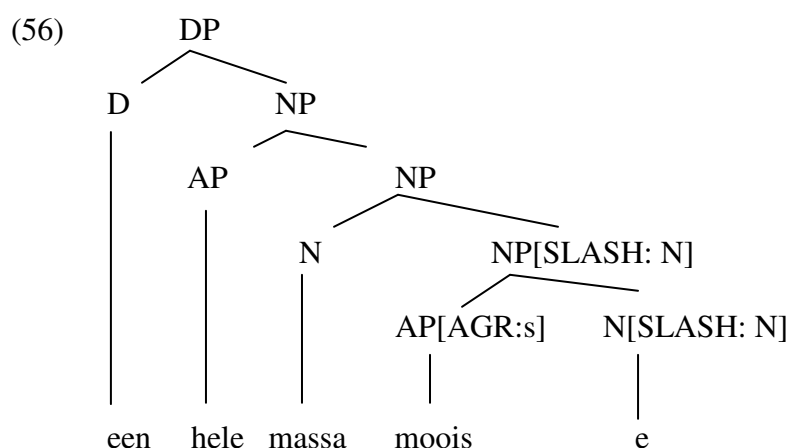
Als derde voordeel van de gegeven analyse noem ik, dat deze op eenvoudige wijze verklaart waarom zuiver predikatieve adjectieven niet toegestaan zijn in post-pronominale positie. Te denken valt hierbij aan gevallen als *kwijt*, *braak*, *jammer* (zie ANS, 320 voor meer voorbeelden) die niet attributief gebruikt worden en verder ook iedere vorm van inflectie moeten ontberen, zoals comparatief- en superlatiefinflectie. Het betreft dus woorden met een defectieve inflectie.

- (55) a. Ik ben iets kwijt.
 b. Er ligt iets braak.
 c. Dat is jammer.
 d. *Ik heb iets kwijts teruggevonden.
 e. *We zoeken iets braaks.
 f. *Dat is toch niets jammers?

Immers, als deze adjectieven niet attributief kunnen worden gebruikt, en geen inflectie toestaan, dan is ook inflectie op -s in prenominale positie uitgesloten. Omgekeerd kan de hier gegeven analyse goed uit de voeten met de uitdrukking *iets dergelijks*, waarin het uitsluitend attributief voorkomende adjectief *dergelijk* figureert.

Wat betreft de constructies met *wat voor* en *aan ga ik er van uit*, dat *aan* en *voor* direct een NP kunnen selecteren met een N-gat. Hetzelfde geldt voor de naamwoorden *boel*, *hoop*, en *massa*. Het is daarbij niet perse nodig om *een boel* of *een massa* als een complexe determinator te beschouwen. Dit laatste is met name aantrekkelijk voor die gevallen waarbij *boel* of *massa* worden voorafgegaan door een adjectief, zoals *een enorme boel nieuws*, *een hele massa moois*. De structuur van *een hele massa moois* is dan:¹⁴

¹⁴ Het feit dat *massa* of *hoop* een NP selecteren als argument, en niet een DP, is iets wat ze gemeen hebben met determinatoren. Desondanks worden ze hier op geen enkele wijze geanalyseerd als determinatoren, omdat ze de voorbepalingen van nomina krijgen, en ook morfologisch gezien zelfstandige naamwoorden zijn, getuige o.a. de meervouden *massa's (moois)*, *hopen (geld)*. Overigens is een analyse waarbij een N een NP als argument selecteert in strijd met de *Unlike Category Condition* van Hoekstra (1984), die verbiedt dat een hoofd van categorie X een complement van category XP selecteert. Deze conditie is dus niet verenigbaar met de onderhavige analyse.

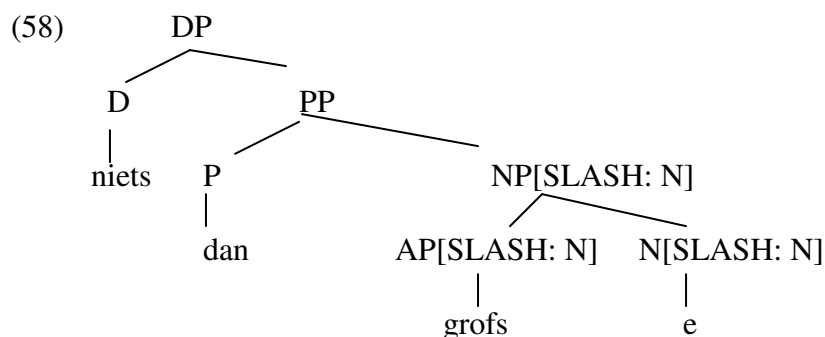

Speciale aandacht verdient verder ook nog het adjectief *anders*, dat niet slechts voorkomt na *iets*, *niets*, *wat* enz., maar ook na *(n) iemand* en *(n) ergens*. We kunnen hier een vergelijkbare analyse gebruiken, waarbij *iemand* een NP selecteert met het kenmerk [SLASH: N]. Als extra kenmerk echter dient deze NP het kenmerk [+ANDERS] te krijgen, eveneens een voetkenmerk, dat uiteindelijk wordt uitgespeld in een voorkomen van *anders*. Als voordeel van deze behandeling noem ik dat het zo makkelijk is om kleine veranderingen in te passen in de grammatica. Zo vermeldt Stoett (1923: 103) dat naar analogie van *ieman anders* in het Middelnederlands ook voorkwamen *ieman goeders* en *ieman vremders*. Het Middelnederlands wijkt minimaal af van het moderne Nederlands. In plaats van het kenmerk [+ANDERS] vereist het Middelnederlands het kenmerk [+COMPAR] voor complementen van *ieman(d)*.¹⁵ Omdat *anders* kan worden gezien als een pseudocomparatief (geen echte comparatief, maar wel in het bezit van diverse eigenschappen van comparatieven) moet het kenmerk [+ANDERS] worden opgevat als een specialisatie van [+COMPAR].

Nog een bijzonder geval is de constructie *niets dan Adj-s*, die we vinden in (57):

- (57) Verder had Lebed niets dan grofs te melden over het amateurisme van Gratsjov (Trouw, 19 juni 1996, p. 5)

We moeten hier aannemen dat *dan*, net als bijvoorbeeld *massa*, een NP[SLASH: N] kan selecteren. De structuur van *niets dan grofs* is dan:

¹⁵ Van Johan de Caluwe (p.c.) vernam ik dat in het Vlaams woordgroepen als *iemand leuks* e.d. mogelijk zijn. Voor het Vlaams is het dan aantrekkelijk om de behandeling van *iemand* geheel parallel te maken aan die van *iets*.

Tenslotte wil ik nog wijzen op een verschijnsel dat de relatie tussen attributief gebruik en postpronominaal gebruik nog eens onderstreept. Het betreft hier het verschijnsel van overmarkering, waarbij diverse leden van een AP een buigings-uitgang krijgen. Dit verschijnsel wordt nogal eens als substandaard beschouwd, maar is vrij algemeen Nederlands. We zien het in woordgroepen als *hele dikke bomen* of *erge mooie bloemen*, maar we zien het ook, zij het meer sporadisch, met de *-s*-uitgang. Royen (1948) geeft hiervan tal van voorbeelden, en ik heb het zelf ook kunnen noteren bij een aantal schrijvers:

- (59) a. Maar ik had dan een brief van haar en ik liefkoosde de letters op het linnen papier en vond in den vorm ervan iets onverklaarbaars geurigs van haar wezen (Uit: C.J. Kelk, *Judaspenningen en pauweveeren*, 1945, p. 159).
 b. Rob, daar ligt zoiets vreselijks engs! (Uit: Jan Wolkers, Gifsla, 1983, p. 178-9)
 c. In wat voor wereld leven wij is een meestal theatraal gestelde vraag als er iets bizars gewelddadigs gebeurt. (Nieuwsblad van het Noorden, 19 februari 1997)

Deze vorm van overmarkering, die bij volwassen schrijver weliswaar geattesteerd is, maar hoogst zelden voorkomt, heb ik volop kunnen constateren in kindertaal. Uit de mond van mijn dochter Annette heb ik de voorkomens in (60) opgetekend. Het betreft hier een kleine selectie uit een overvloedig aanbod. Men ziet dat de *-s*-uitgang op ongeveer 3,5 jarige leeftijd opduikt, en dan al gauw, rond 4,5, leidt tot grotere groepen met overmarkering. Deze overmarkering blijft vervolgens stabiel gedurende vele jaren, en is nog thans, op 8-jarige leeftijd, aanwezig.

- (60) Annette Hoeksema (*leeftijd in jaren, maanden en dagen*)
a. Ik heb iets wat moois voor je getekend.	[3;8;3]
b. Ik moet zo lachen om die wat grappigs doet.	[3;9;7]
c. Ik ga dan iets heels moois maken.	[4;5;19]
d. Straks komt er wat heels gek.	[5;8;21]
e. Soms maakt ze wat heels kleins.	[6;5;9]
f. Ik kan wat heels engs op de glijbaan.	[6;10;6]
g. Ik wil je wat heels vervelends vertellen.	[7;0;12]
h. Ik heb iets heels knaps gedaan.	[8;0;5]

Bij de gegeven analyse doen we aan deze observaties naar mijn indruk maximaal recht. In beide typen van overmarkering hebben we te maken met buiging, en wel prenominaal buiging van adjectiefgroepen.

6. Een small clause-analyse?

Een alternatief voor de analyse in de vorige afdeling is een *small clause*-analyse. Met name sinds Kayne (1994) is het gebruik van small-clause structuren binnen DPs sterk toegenomen. Broekhuis en Strang (1996) spreken een voorkeur uit voor een dergelijke behandeling, zonder daarbij echter in details te treden of argumenten aan te voeren. Binnen een small clause-analyse moet het met *-s* gemarkeerde adjectief beschouwd worden als het predikaat in een beknopte zin. Voor het voorbeeld in (61a) kan men dan denken aan een structuur als (61b) of

(61c). Een derde mogelijkheid, als in (61d), lijkt niet waarschijnlijk, omdat we niet willen beweren dat *iets leuks* de distributie van een small clause heeft, maar die van een DP.

- (61) a. *iets leuks*
 b. [*iets* [*PRO leuks*]_{sc}]
 c. [*iets*₁ [*t*₁ *leuks*]_{sc}]
 d. [*iets dergelijks*]_{sc}

Overigens zullen er voor een dergelijke analyse ook een groot aantal details moeten worden ingevuld, zoals de beregeling van de uitgang *-s*, die immers bij andere small clause-structuren niet optreedt, een restrictie op de pronominale elementen die ervoor moet zorgen dat *iets leuks* wordt toegelaten, maar *iemand leuks* niet, althans in het ABN niet, speciale voorzieningen voor *aan leuks* etc. Het zal duidelijk zijn dat een dergelijke analyse niet op voorhand eenvoudiger zal zijn. Maar is zij niettemin beter? Ik denk het niet. De observatie in de vorige sectie, dat nabepalingen moeten volgen op het adjectief volgde uit de daar gegeven analyse, maar bij een small clause-analyse valt niet meteen in te zien waarom naast (62a) niet ook de volgorde (62b) zou kunnen worden toegelaten. Immers, vervangen we de small clause door een relatieve zin, dan zijn beide volgorden toegestaan, zoals we hierboven zagen.

- (62) a. [[*iets* [*PRO nieuws*]] [*van de KNVB*]]
 b. [[*iets* [*van de KNVB*]] [*PRO nieuws*]]

Ten tweede kan worden opgemerkt, dat de small clause-analyse geen raad weet met adjectieven die uitsluitend attributief worden gebruikt, zoals *dergelijk*. Immer, analyseert men *iets dergelijks* als [*iets* [*PRO dergelijks*]], dan rijst onmiddellijk de vraag waarom men niet tevens vindt **dat is dergelijk*, of **ik vind het dergelijk*. Soms ook vindt men adjectieven die, indien predicatief gebruikt, een iets andere betekenis lijken te hebben dan in postpronominaal gebruik. Te denken valt hier aan een adjectief als *nader* in:

- (63) Het leek alleszins verklaarbaar, dat de ander na zijn lange wegblijven nieuwsgierig was iets naders omtrent zijn voorgenomen huwelijk te vernemen (Uit: J. van Oudshoorn, *Tobias en de dood*)

Hier lijkt een parafrase van *iets naders* als *??iets dat nader was* minder goed dan bijvoorbeeld *nadere informatie*. In attributief gebruik betekent *nader* hier namelijk zoiets als 'meer specifiek, aanvullend', terwijl het predikatief gebruik alleen gepaard gaat met een betekenis als 'meer nabij', zoals in *het hemd is nader dan de rok*.

Ten derde vervalt de verklaring voor de ongrammaticaliteit van **iets jammers*, **iets kwijts* e.d. als we niet meer een beroep kunnen doen op de observatie dat deze adjectieven niet attributief gebruikt kunnen worden.

Een vierde voordeel van de hier gegeven analyse boven een small clause-analyse is dat het maar een kleine stap is, binnen ons kader, om van *iets moois* te komen tot (*al*) *dat moois*. Immers, bij deze laatste groep hebben we uitsluitend het aantal D-expressies waarmee *moois* zich laat combineren uitgebreid. Het nominale karakter van *moois*, en *nieuws*, *lekkers* e.d. kunnen we zien als een verandering van N[SLASH: N] naar N, hetgeen een kleinere, en daardoor logischer verandering is dan een verandering van Small Clause naar nomen.

Ten vijfde biedt de small clause-analyse geen verklaring voor het hier opgemerkte verschil in acceptabiliteit tussen *?iets op geld belusts* en **iets belusts op geld*.

Ten zesde komt de small clause-analyse voor problemen te staan bij de distributie van anafora. Opmerkelijk is namelijk de mogelijkheid van anaforische binding in zinnen als de volgende:

(64) Piet_i had iets in zichzelf_i gekeerds.

Nemen we een small-clause-structuur aan, dan zouden we verwachten dat binding van anaforen in het predikaat slechts binnen het domein van de small clause mogelijk is (cf. Stowell 1983). Vergelijk bijvoorbeeld:

(65) Piet_i vindt [me_j in mezelf_j/*zichzelf_i gekeerd]

Nemen we echter aan dat we te maken hebben met een attributieve bepaling, dan zouden we mogen verwachten dat binding als in (64) mogelijk is. Immers, ook bij andere attributieve bepalingen vinden we dergelijke bindingsmogelijkheden:

(66) Piet_i maakte een in zichzelf_i gekeerde indruk.

in tegenstelling tot wat we vinden bij relatieve zinnen, die eilanden zijn voor anaforische binding:

(67) *Piet_i maakte een indruk die in zichzelf_i gekeerd was.

Het komt me voor, dat deze observaties een analyse van prenominale deelwoordgroepen als 'gereduceerde' relatieve zinnen uitsluiten. Binding als in (64) is overigens voorbehouden aan constructies als *iets Xs hebben*, en de daaraan verwante inchoatieve en causatieve varianten *iets Xs krijgen* en *iets Xs geven*:

(68) a. Langzamerhand kreeg Piet_i iets in zichzelf_i gekeerds.
b. Die zonnebril gaf Piet_i iets in zichzelf_i gekeerds.

Kenmerkend voor deze constructies is dat ze indirect iets prediceren van hun subject: immers, als Piet iets in zichzelf gekeerds heeft, dan *is* Piet, in sommige opzichten, of in een bepaalde mate, in zichzelf gekeerd. Het is deze semantische eigenschap, die naar ik meen uiteindelijk ten grondslag ligt aan de geobserveerde bindingsmogelijkheden.

Conclusie: in deze sectie zijn zeven argumenten gegeven tegen een small clause-analyse. Voorlopig moet dit voldoende zijn om een dergelijke analyse te verwerpen.

7. Complicaties met comparatieven

Met comparatieven treedt een complicatie op. Adjectieven in een *dan*-complement kunnen getooid worden met de uitgang *-s*:

(69) iets meer dan griezeligs

Normaliter ligt de markering op het hoofd, voorafgaand aan *dan*, vergelijk

(70) iets belangrijkers dan geld

Merk op, dat we hier ook bij prenominaal inflectie te maken hebben met uitzonderlijke buiging. Waar gewoonlijk een volledige comparatiefgroep niet voor het substantief mag staan (vgl. **een belangrijker dan geld factor*), kan het bij comparatieven van de vorm *meer dan X* wel, en zit de inflectie op het tweede adjectief:

(71) een meer dan griezelige film

Dergelijke comparatieven vormen daarom belangrijke extra evidentie voor de claim, die we hierboven reeds op diverse manieren hebben gemotiveerd, namelijk dat er belangrijke parallelen zijn tussen attributieve inflectie op *-e* en inflectie op *-s*. Hoe we dergelijke gevallen in concreto moeten analyseren, is mij vooralsnog niet geheel duidelijk (maar zie Zwart 1996 voor een voorstel). Het is aantrekkelijk om *meer dan* op te vallen als een adverbiaal prefix, en *meer dan griezeligs* te analyseren als geheel analoog aan bijvoorbeeld *al te griezeligs*. Merk echter op, dat het patroon breder is dan alleen gevallen met *meer dan*. Immers, we hebben ook gevallen als (72a), en wellicht meer marginaal, ook (72b). In elk geval komt (72b) me beter voor dan (72c):

- (72) a. een sneller dan gewoontijke afhandeling
 b. ?iets sneller dan gewoontijks
 c. *iets snellers dan gewoontijk

9. Samenvatting

De constructie met postpronominaal adjectieven op *-s* is geanalyseerd als een constructie met een leeg hoofd, waarbij het pronomen de D(eterminer)-positie inneemt en het adjectief voorafgaat aan het lege hoofd. Op deze wijze kan een aantal kenmerkende eigenschappen van de betreffende constructie worden afgeleid, zoals de onmogelijkheid van niet-inflecterende adjectieven en de onmogelijkheid van woordvolgordes als **iets belusts op geld*. Tevens zijn een aantal eigenschappen van de constructie in eerdere stadia van het Nederlands besproken. Wat nog rest is een diepgaander analyse van het ontstaan van de onderhavige constructie uit de partitieve genitief, en een verklaring voor het probleem waarom deze constructie is blijven voortbestaan terwijl (de rest van) de partitieve genitief inmiddels heeft afgedaan in het Nederlands.

Verwijzingen

- Abney, Steven E., 1987, *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect*. Dissertatie, Massachusetts Institute of Technology.
- Anderson, Stephen R., 1982, 'Where's morphology?', *Linguistic Inquiry* 13, 571-612.
- ANS = *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, onder redactie van G. Geerts, W. Haeseryn, J. de Rooij en M.C. van den Toorn, Wolters-Noordhoff, Groningen en Wolters, Leuven, 1984.
- Booij, Geert E., 1996, 'Inherent versus contextual inflection and the split morphology hypothesis.' In *Yearbook of Morphology 1995*, 1-16.
- Brame, Michael K., 1982, 'The Head-Selector Theory of Lexical Specifications and the Nonexistence of Coarse Categories,' in *Linguistic Analysis* 10-4.
- Broekhuis, Hans, en Anneke Strang, 1996, 'De partitieve genitiefconstructie.' *Nederlandse Taalkunde* 1-3, 221-238.
- Erné, B.H., 1975, '"Wat nieuws" e.d. als aanduiding van personen', *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* XLI, 81-84.
- Royen O.F.M., P. Gerlach, *Buigingsverschijnselen in het Nederlands*, Deel II, N.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, Amsterdam, 1948.
- Haas, Wim de en Mieke Trommelen, 1993, *Morfologisch Handboek van het Nederlands, een overzicht van de woordvorming*. 's Gravenhage: SDU Uitgeverij.
- Haspelmath, Martin, 1996, 'Word-class-changing inflection and morphological theory,' *Yearbook of Morphology 1995*, 43-66.
- Hoeksema, Jacob, 1985, *Categorical Morphology*. Garland Press, New York.
- Hoeksema, Jack en Henny Klein, 1995, 'Negative Predicates and Their Arguments,' *Linguistic Analysis* 25-3/4, 146-180.
- Hoekstra, Eric, 1991, *Licensing Conditions on Phrase Structure*. Dissertatie RU Groningen.
- Hoekstra, Teun, 1984, *Transitivity: grammatical relations in government and binding theory*. Foris, Dordrecht.
- Kayne, Richard S., 1994, *The Antisymmetry of Syntax*. MIT-Press, Cambridge, MA.
- Kester, Ellen-Petra, 1996, *The Nature of Adjectival Inflection*. Dissertatie, Universiteit van Utrecht.
- Lattewitz, Karen, 1997, *Adjacency in Dutch and German*. Dissertatie RU Groningen.
- Longobardi, Giuseppe, 1994, 'Reference and Proper Names,' *Linguistic Inquiry* 25-4, 609-665.
- Marle, Jaap van, 1996, 'The Unity of Morphology: On the Interwovenness of the Derivational and Inflectional Dimension of the Word', *Yearbook of Morphology 1995*, 67-82.
- Paardekooper, P.C., 1979, *Beknopte ABN-syntaksis*. Uitgave in eigen beheer, Eindhoven.
- Postal, Paul, 1966, 'On So-Called Pronouns in English,' *Georgetown Monograph Series on Language and Linguistics*, 19, 177-206, herdrukt in D. Reibel en S.A. Schane (red.), *Modern Studies in English*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 201-224.
- Stoett, F.A., 1923, *Middelnederlandsche Spraakkunst. Syntaxis*. 3e herz. druk, 5e oplage, Martinus Nijhoff, 's Gravenhage, 1977.
- Stowell, Tim, 1983, 'Subjects across Categories,' *The Linguistic Review* 2-3, 285-312.
- Vennemann, Theo & Ray Harlow, 1977, 'Categorical Grammar and Consistent VX-Serialization,' in: *Theoretical Linguistics* 4, 227-254.
- Zwart, Jan-Wouter, 1996, 'On the Status and Position of PPs inside APs in Dutch.' MS, Rijksuniversiteit Groningen.